

Информация об авторе

Ермакова Ольга Анатольевна – канд. экон. наук, доцент, старший научный сотрудник Института проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины (Французский бульвар, 29, г. Одесса, Украина, 65044, e-mail: impeer@ukr.net).

Information about the author

O. Iermakova – PhD in Economics, Associate Professor, Senior Researcher of the Institute of Market Problems and Economic and Ecological Research of the National Academy of Science of Ukraine (29 Frantsuzkyi Blvd., Odesa, Ukraine, 65044, e-mail: impeer@ukr.net).

*Стаття надійшла до ред.
15.09.2015 р.*

УДК 330.1:339.9-047.52

JEL Classification: B41; F50; O10

СУПЕРЕЧНОСТІ СУЧАСНОЇ ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПАРАДИГМИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Дейнека Т. А.

Інформаційна глобалізація є унікальним явищем сучасності. Вона істотно проникає в усі сфери життя суспільства, сприяючи його прогресивному розвитку. Проте одночасно із цим інформаційна глобалізація викриває суперечності, властиві сучасному періоду життя людства. У контексті дослідження процесів та явищ деструктивного змісту постає проблема природи суперечностей, що виникають у глобалізованій економіці та глобалізованому суспільстві.

Розроблено теоретико-методологічний підхід до аналізу суперечностей, які виявляються в межах сучасної техніко-економічної парадигми та істотно зумовлюються посиленням інформаційної глобалізації.

У процесі дослідження використано такі наукові методи: системний, історичний, порівняльний, логічного узагальнення, діалектики фундаментального та актуального.

За результатами дослідження розширено наявні в сучасній економічній науці підходи до аналізу суперечностей сучасної техніко-економічної парадигми. Особливістю названих підходів є те, що природу суперечностей розкрито в контексті виявів інформаційної глобалізації. Теоретико-методологічні засади дослідження побудовано на визначенні функцій інформаційної глобалізації. Як найбільш значущі для пояснення виявів суперечностей сучасної техніко-економічної парадигми виокремлено такі: а) інтеграційну (забезпечує об'єднання сукупності потенціалів світового суспільного розвитку: техніко-технологічного, природного, економічного, соціального) та б) трансформаційну (викликає конкретно визначені зміни способу виробництва – технологічного та економічного). Також ураховано комунікаційну функцію інформаційної глобалізації.

Застосування результатів дослідження дозволяє розширити теоретичну базу суспільних наук, пояснюючи природу суперечностей, що виникають у системі техніко-економічних та суспільно-економічних відносин, ураховуючи зумовлені інформаційною глобалізацією особливості сучасного періоду.

Ключові слова: суперечність, техніко-економічна парадигма, інформаційна глобалізація.

ПРОТВОРЕЧИЯ СОВРЕМЕННОЙ ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Дейнека Т. А.

Информационная глобализация является уникальным явлением современности. Она существенным образом проникает во все сферы жизни общества, содействуя его прогрессивному развитию. Однако одновременно с этим информационная глобализация вскрывает противоречия, которые свойственны современному периоду жизни человечества. В контексте исследования процессов и явлений деструктивного содержания поднимается проблема природы противоречий, которые возникают в глобализированной экономике и глобализированном обществе.

Разработан теоретико-методологический подход к анализу противоречий, которые проявляются в рамках современной технико-экономической парадигмы и существенно обуславливаются усилением информационной глобализации.

В процессе исследования использованы такие научные методы: системный, исторический, сравнительный, логического обобщения, диалектики фундаментального и актуального.

В результате исследования расширены существующие в современной экономической науке подходы к анализу противоречий современной технико-экономической парадигмы. Особенностью названных методов является то, что природа противоречий раскрывается в контексте проявлений информационной глобализации. Теоретико-методологические основания исследования построены на определении функций информационной глобализации. Как наиболее значимые для объяснения проявлений противоречий современной технико-экономической парадигмы выделены такие: а) интеграционная функция (обеспечивает объединение совокупности потенциалов мирового общественного развития: технико-технологического, природного, экономического, социального) и б) трансформационная (вызывает конкретно определенные изменения способа производства – технологического и экономического). Также учтена коммуникационная функция информационной глобализации.

Применение результатов исследования позволяет расширить теоретическую базу общественных наук, объясняя природу противоречий, которые возникают в системе технико-экономических и общественно-экономических отношений, учитывая при этом обусловленные информационной глобализацией особенности современного периода.

Ключевые слова: противоречие, технико-экономическая парадигма, информационная глобализация.

CONTRADICTIONS OF THE MODERN TECHNICAL AND ECONOMIC PARADIGM IN THE INFORMATIONAL GLOBALIZATION

T. Deyneka

Informational globalization is a unique phenomenon of the present time. It affects all the spheres of social life and contributes to progressive development of society. But at the same time it exposes the contradictions that are inherent in the present period of human life. In the context of studying the destructive processes and phenomena, the problem of looking into the nature of contradictions that appear in the globalized economy and globalized society arises.

A theoretical and methodological approach to the analysis of the contradictions that manifest themselves under the conditions of the modern technical and economic paradigm have been developed, these contradictions being substantially predetermined by the increasing informational globalization.

The following scientific methods have been applied to the study: systematic, historical, comparative, the method of logical generalization, the method of dialectics of the fundamental and the actual.

The study expanded the current approaches that the modern economic science applies to the analysis of the contradictions of the contemporary technical and economic paradigm. A peculiar feature of these methods is the fact that the nature of the contradictions is revealed in the manifestation of the informational globalization. The theoretical and methodological ground of the study is based on defining the functions of the informational globalization. The most important of them in explaining the manifestations of the modern technical and economic paradigm are as follows: a) the integrational function (which provides association of the aggregate potential of the global social development: technical, technological, natural, economic, social); b) the transformational function (which causes specifically identified changes in the mode of production – technological and economic). The communicational function of the informational globalization has also been taken into consideration.

The application of the research findings makes it possible to extend the theoretical framework of social sciences, explaining the nature of contradictions that arise in the system of technical, economic and socio-economic relations, taking into account the peculiarities of the modern period caused by the informational globalization.

Keywords: contradiction, technical and economic paradigm, informational globalization.

У наш час утворення єдиного інформаційного простору стало одним із найбільш вагомих аргументів підтвердження глобалізації. Сучасний етап глобалізації цілком справедливо ідентифіковано в науковій літературі як інформаційний, а інформаційна глобалізація – як одна з форм, у якій реалізовано феномен глобалізації.

Проте, слід зазначити, що, будучи одним із виявів глобалізації, власне інформаційна глобалізація також є унікальним явищем. Вона суттєвим чином проникає в усі сфери життя соціуму, зумовлюючи прямо чи опосередковано специфіку сучасного типу господарювання, а також особливості відносин у цій сфері. Зважаючи на масштабність і значущість, це явище, яке знаменує новий етап розвитку суспільства, потребує поглиблених наукових досліджень. Зокрема, зважаючи на загострення сучасних проблем розвитку суспільства, особливо важливим є аспект дослідження суперечностей, які виникають в умовах інформаційної глобалізації.

Названа проблематика, унаслідок її актуальності, викликає великий інтерес у науковців. Передусім, необхідно назвати дослідження інформаційно-технологічної парадигми, які було здійснено М. Кастельсом, Й. Масудою, Д. Тапскотом (концепції інформаційного, мережного, електронно-цифрового суспільства) та ін. Внесок вітчизняної науки в розширення кола економічних знань визначають публікації А. Гальчинського, у яких суперечності епохи інформаційної глобалізації подано в контексті теорії метаекономіки; В. Савчука та Ю. Зайцева, у яких контекст цієї проблематики розкриває теорія сучасної політичної економії та її складова частина – міжнародна або глобальна політична економія; В. Базилевича, який висвітлює концептуальні підходи до аналізу мегатрендів економічного розвитку; Д. Лук'яненка, А. Поручника, Я. Столярчук, А. Колота, А. Філіпенка, які визначили теоретичні засади дослідження глобального економічного розвитку та здійснили аналіз тенденцій та асиметрій, та ін.

Проте окреслена проблематика, яка порушує велику кількість складних та взаємопов'язаних проблем, потребує поглиблення наукових пошуків. Зокрема, важливими є дослідження зв'язку між виявами інформаційної глобалізації,

з одного боку, та формуванням сучасного технологічного та економічного укладів – з іншого, а також суперечностей, які внаслідок цього виникають у суспільстві.

Метою роботи є викриття суперечностей світового економічного розвитку, які виявляються в межах сучасної техніко-економічної парадигми та істотно зумовлюються посиленням інформаційної глобалізації.

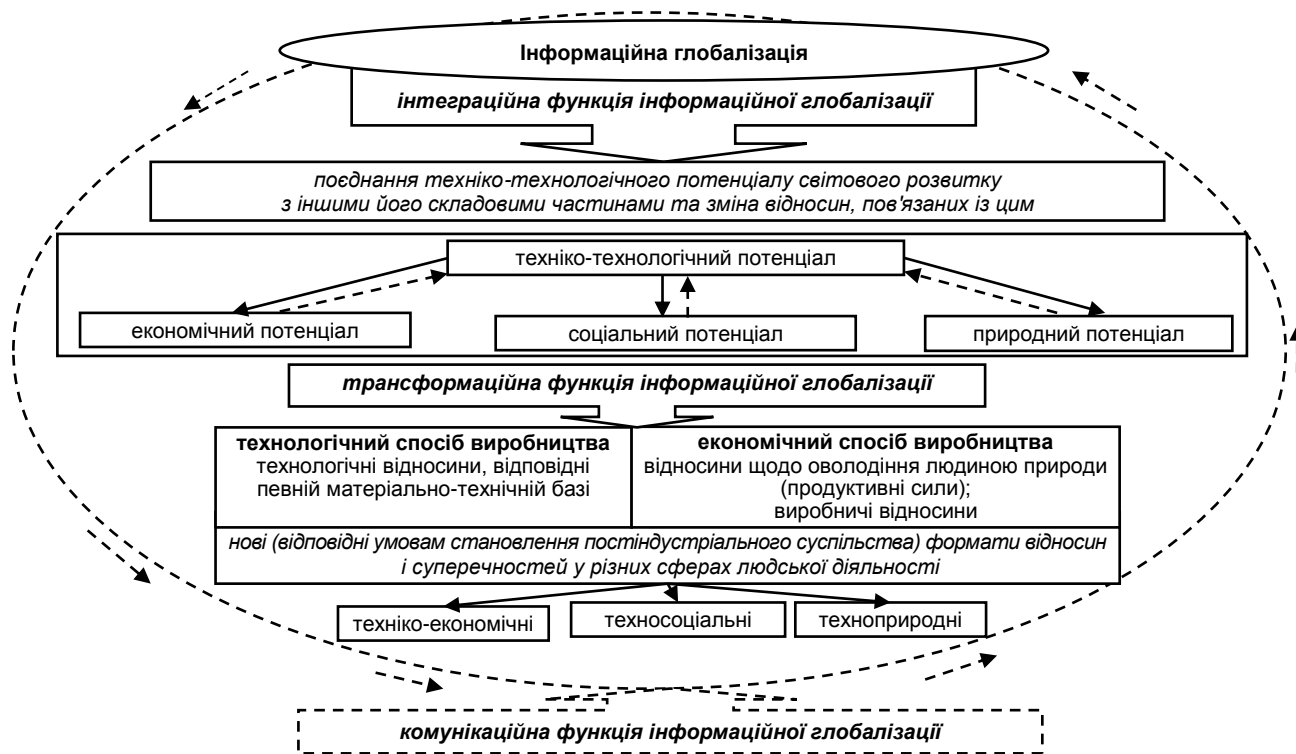
Згідно з діалектикою, суперечність виступає як сутнісна ознака буття. Його нинішній етап істотно зумовлений глобалізацією. Отже, суперечності сучасного глобалізованого розвитку суспільства є певною (відповідно детермінованою) історичною формою. Сутність суперечності визначає взаємодія протилежностей, що виявляється як процес, за якого новий техніко-економічний уклад приходить на зміну старому. Розгортання та вирішення суперечності сучасної техніко-економічної парадигми суттєвим чином пов'язано з існуванням інформаційної глобалізації.

Виникнення інформаційної глобалізації як унікального явища та її поширення як безпрецедентного до цього часу процесу пов'язано з розвитком інтелектуально-інформаційних технологій. Зважаючи на це, інформаційну глобалізацію найчастіше визначають спрощено: як поширення у світовому масштабі таких (інформаційних) технологій, їх поєднання та активне використання в різних сферах життя суспільства. Проте дослідження змісту сучасної техніко-економічної парадигми, яке враховує вплив інформаційної глобалізації на процеси, що відбуваються в суспільстві, а також з'ясування природи суперечностей, пов'язаних із цим, зумовлює віддання переваги широкому підходу до визначення сутності інформаційної глобалізації, порівняно з вузьким. У широкому розумінні, інформаційну глобалізацію трактують як усебічну і таку, що постійно посилюється; як інформаційну залежність усіх об'єктів і суб'єктів інформаційного простору, яка утворилась у результаті суттєвого зростання обсягів інформаційних потоків, кількості інформаційних джерел і каналів під впливом інтенсивного розвитку інформаційних технологій [1].

Досліджуючи суперечності сучасної техніко-економічної парадигми, слід виходити з того, що однією з найбільш значущих детермінант, які зумовлюють специфіку

сучасних системних відносин у суспільстві – технологічних, відносин щодо оволодіння людиною природи та виробничих відносин – є саме інформаційна залежність всіх об'єктів і суб'єктів. Названа залежність є, насамперед, результатом дії інтеграційної та трансформаційної функцій інформаційної глобалізації. Важливою також, безперечно, є комунікативна роль (а отже, функція) інформаційної глобалізації,

яка їй притаманна (рисунок). Доречно зауважити, що способи виробництва (технологічний та економічний) піддаватимуть аналізу одночасно. Проте їх виокремлення, на думку автора, дозволяє показати названі способи виробництва як конкретно історично визначені, тобто відповідні сучасній техніко-економічній парадигмі, а також такі, що відображають особливості відносин у відповідних сферах.

Рис. Формалізація методологічних засад дослідження природи суперечностей, що виникають в умовах інформаційної глобалізації в системі техніко-економічних та суспільно-економічних відносин [The formalization of the methodological principles of the research into the nature of contradictions that arise under the conditions of the informational globalization in the system of technical, economic and socio-economic relations]

Основою п'ятого технологічного укладу (його ядром) є інформаційні технології (ІТ), інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), а також комп'ютерні технології (КТ). Його затвердження та перехід до наступного (шостого технологічного укладу) нині відбувається одночасно з розбудовою нового типу господарювання (економічного укладу). Інформаційна глобалізація (унаслідок зростання інформаційної залежності всіх об'єктів і суб'єктів інформаційного простору) істотно трансформує тип взаємодії людини із засобами виробництва (продуктивні сили), а також виробничі відносини; тобто, її дія зумовлює також зміни наявного способу виробництва.

Суспільство нового типу, новий тип підприємництва та нову технологію концептуально та взаємопов'язано досліджує впродовж останніх десятиліть Д. Тапскотт [2]. Ураховуючи сучасні умови просторової та часової необмеженості процесів, що відбуваються в економіці та суспільстві, Д. Тапскотт, зокрема, виділив такі основні ознаки спільних для них властивостей: орієнтацію на знання; цифрову форму об'єкта, віртуальність, інтеграцію та міжмережну взаємодію, усунення посередників, конвергентність, інноваційну природу, динамізм, глобальність, суперечність та ін.

Інтеграційна функція інформаційної глобалізації суттєвим чином впливає на технологічну та економічну реальність сучасного суспільства, приклад якого розглянуто. Саме завдяки її впливу забезпечено дію складного механізму

об'єднання сукупності потенціалів світового суспільного розвитку (техніко-технологічного, природного, економічного, соціального). Далі під впливом трансформаційної функції виникають та набувають певних організаційних форм зміни сучасного способу виробництва (технологічного та економічного). Як наслідок, утворено новий формат існування середовища людської діяльності, із новими, зумовленими становленням постіндустріалізму відносинами (техніко-економічними, техносоціальними та техноприродними). Зміни сучасного способу виробництва під впливом інформаційної глобалізації одночасно призводять до виникнення суперечностей нового типу (інформаційно-інтелектуальних і постіндустріальних), які вже нині почали формуватись у названих сферах відносин.

Визначаючи сутність економічної інформаційної глобалізації, науковці [1], окрім взаємозв'язку та взаємозалежності окремих країн, міжнародних інтеграційних об'єднань, транснаціональних корпорацій та інших суб'єктів інформаційних територіальних просторів, указують також на необмежену інформаційну мобільність, підвищену активізацію дії ринкових механізмів, унаслідок інформаційної лібералізації національних інформаційних просторів, та зростання ролі інформаційного багатства держав, яке все більш істотно визначає їх місце в системі міжнародних економічних відносин.

Дійсно, віртуальні чинники економічного розвитку помітно впливають на формування сукупного економічного

капіталу, який інтенсивно зростає в наш час. Проте саме вони, визначаючи специфіку сучасного періоду економічного життя людства, одночасно зумовлюють виникнення низки нових суперечностей. Цьому сприяє економічна інформаційна глобалізація, передусім, спільна дія її інтеграційної та трансформаційної функцій (за умов постійної, так би мовити, "фонової" дії комунікаційної функції). Серед суперечностей, про які йде мова, насамперед, необхідно назвати поглиблення розбіжностей у технологічному, економічному та соціальному розвитку країн та збільшення розриву у прибутковості діяльності суб'єктів глобалізованих економічних відносин.

Інформаційна нерівність між розвинутими країнами й такими, що розвиваються, стала нині однією з найбільших проблем людства. Пояснюють це тим, що так званий "інформаційний або цифровий розрив" (*digital divide*) фактично означає розподіл світового суспільства на тих, для кого доступ до інформаційних технологій не обмежений, і тих, для кого існують істотні бар'єри. Феномен цифрової асиметрії не обмежено лише виявами різних можливостей країн використовувати інформаційні ресурси, оскільки він є, передусім, результатом розбіжності досягнутого країнами загального рівня економічного розвитку. Розвинуті країни та країни, що розвиваються, мають істотно різний ВВП на душу населення, середній дохід, ступінь розвитку бізнесу, освіти, науки тощо, тобто, досить аргументовано можна стверджувати, що існує тотожність між: а) геоеконімічними фреймами доступу країн до інформаційних ресурсів і б) фреймами, які визначають групи країн постіндустріального, індустріального та доіндустріального світів.

Факт існування асиметрії, яка властива сучасному світовому ринку інформаційних продуктів і послуг, підтверджено такими даними: США належить 36 % світового інформаційного ринку, країнам Європи – 30 % (у тому числі країнам Східної Європи – менш ніж 1 %), Японії – 11 %. На решту країн світу припадає лише 23 % названого ринкового простору [3]. Науковці констатують, що недостатній розвиток інформаційних технологій спричиняє уповільнення темпів економічного розвитку у значному сегменті світового простору. Отже, інформаційна нерівність зумовлює суперечності, породжує конфлікти та загострює соціальну напругу між розвинутими країнами та тими, що розвиваються [4].

Те саме (виникнення суперечностей) і через це ж (контроль над інформацією та можливість привласнення цього ресурсу) відбувається на рівні первинних суб'єктів господарювання. Інформація може бути монополізована і як товар, і як об'єкт приватної власності. Науковці зазначають, що в період "пізнього капіталізму" інформація залишається об'єктом приватної власності, купівлі-продажу, а не загальнодоступним благом. Практика світового бізнесу свідчить, що в активному обігу перебувають патенти, комерційна та державна таємниця та інші численні механізми обмеження доступу до інформації [5, с. 50].

Науковці оцінюють сучасну економіку як таку, що набула ознак тотально ринково-мережної [6]. У наш час все більш активною стає боротьба глобального капіталу за встановлення влади над доступом до джерел інформації та знань (а отже, до науково-технічних досягнень, а разом із ними також до переваг у бізнесі й монополізації ринкового простору у світових масштабах). Це відбувається способом, подібним до того, який мав місце на попередніх етапах економічної еволюції, коли велася боротьба за колонізацію земель та інших природних ресурсів, майже необмежено експлуатувалась жива праця та відбувалось первинне накопичення капіталу. Отже, ставши панівним серед інших, інформаційний ресурс в епоху глобалізації істотно посилює суперечності, що виявляється в кінцевому підсумку як асиметрія економічного розвитку як на рівні країн, так і первинних суб'єктів міжнародного бізнесу.

Незважаючи на те, що нинішній стан глобального капіталізму збігається за часом зі становленням найвищого –

постіндустріального – шостого технологічного укладу, він (глобальний капіталізм) продовжує зберігати одну з найбільш негативних для суспільства властивостей. Іде мова про прагнення глобальних монополій до концентрації та примноження капіталу. До того ж первісну перевагу віддано власним інтересам міжнародного бізнесу (транснаціональним корпораціям (ТНК) і транснаціональним банкам (ТНБ)), а не суспільним. Важливо зазначити, що мережність господарських зв'язків і віртуалізація комерційних операцій, як свідчить світова практика бізнесу, істотно цьому сприяють. Отже, інформаційно-інтелектуальний ресурс експлуатовано, передусім, в інтересах глобального капіталу.

Збільшення обсягів інформації, яка циркулює у глобальному економічному просторі, не означає, що ера інформатизації автоматично приведе світ до гармонізованих посткапіталістичних відносин у сфері господарювання та суспільстві загалом. Суперечність, яка назриває в ході розгортання процесу інформатизації, полягає в тому, що масштаби інформації та можливість управління її потоками посилює поляризацію суспільно-економічних інтересів. Аналіз сучасної техніко-економічної парадигми дає наочні підтвердження тому, що інформаційне середовище фактично формують глобальні монополії. За цих умов інформаційні технології застосовують, насамперед, на користь корпоративного капіталу. Дозування інформації, визначення цільових груп, для яких вона призначена, термін поширення певних відомостей і навіть дезінформація – усе це інструментарій для збільшення глобальними монополіями вигоди від володіння інформаційно-інтелектуальним ресурсом. Завдяки контролю над ним, зиск корпоративного капіталу набуває прирощення за одночасного утиску інтересів решти суспільства.

Особливості змін, що відбуваються в наш час в економіці та суспільстві, істотно зумовлено поширенням "хмарних технологій", але, попри безперечні переваги (насамперед, економію матеріальних ресурсів і бізнес-часу), вони створюють також низку небезпек. Не можна не погодитись із твердженням про те, що загрози безпеці бізнесу, унаслідок використання "хмарних технологій", можуть розглядати як новий технологічний, економічний, фінансовий і безпековий виклик початку XXI ст. [7].

По-перше, необхідно зазначити, що небезпека походить від ТНК, які вже нині створюють власні "хмарні" корпоративні інформаційні мережі, намагаючись закріпити контроль за доступом до інформації та знань і автономно розширити зону свого впливу у глобалізованій економіці та глобалізованому суспільстві. По-друге, варто уваги те, що нині відбувається гостра боротьба за розподіл світового ринку високих технологій та ІТ-ринку. Зокрема, за даними IDC (*International Data Corporation*) [8] остаточний розподіл світового ринку "хмарних технологій" очікується в найближчі декілька років.

Це має особливе значення, оскільки названі ринки є дуже впливовими. Вони істотно зумовлюють стан і умови подальшого розвитку всього світового економічного простору. Суперечності, які викриває інформаційна глобалізація, є відображенням доведеної до рівня відкритого протистояння боротьби найсильніших корпорацій світу на ринках високих технологій (зокрема, у їх інформаційному сегменті та безпосередньо в межах складової частини, якою є *Internet*-індустрія). Проте пояснення природи цих суперечностей слід шукати значно глибше: у площині трансформаційних процесів технологічного та економічного укладів сучасного життя суспільства.

Сукупність застосовуваних нині новітніх технологій (передусім, розвиток інформаційних технологій, повсюдне використання комп'ютерної техніки тощо) історично зумовлює перехід до вищого технологічного способу виробництва. У сучасних умовах поширення інформаційного поля та залучення до виробничих процесів необмежено великої кількості працівників (фрилансерів, які можуть перебувати на різних континентах, бути громадянами

різних країн, працювати в будь-який час тощо) фактично означає зміну організаційних принципів взаємодії людини із засобами виробництва. Технологічний уклад (як сукупність сучасних технологій), технологічний спосіб виробництва (як організаційний принцип взаємодії людини із засобами виробництва) та власне продуктивні сили, що змінюються, потребують інших соціально-економічних відносин, які їм сутнісно відповідають.

Однією із глибинних причин суперечностей періоду інформаційної глобалізації є невідповідність між техніко-економічними (організаційно-економічними) відносинами, з одного боку, та соціально-економічними – з іншого. Змінені соціально-економічні відносини – це, передусім, відносини власності, адекватні змісту вже наявних нині та прийдешніх (постіндустріальних) технологічних перетворень.

Отже, інформаційна глобалізація посилює динаміку системних суперечностей та робить їх явними, демонструючи боротьбу глобальних корпорацій на провідних для сучасного техніко-економічного етапу розвитку суспільства ринках. Проте природа названих суперечностей у відносинах між протилежностями, якими в сучасній економічній системі, насправді, виступають продуктивні сили та виробничі відносини. На переконання автора, у період пізнього капіталізму, внутрішній зміст якого суттєвим чином визначає інформаційна глобалізація, має місце та ж сама (але така, що відбувається на вищому рівні спіралі економічного розвитку) суперечність, яку свого часу було досліджено К. Марксом. Фактично розвиток продуктивних сил (про що свідчать процеси інформатизації, комп'ютеризації, прогрес у сфері високих технологій загалом) випереджає розвиток суспільно-економічних (у марксизмі – виробничих) відносин.

Одночасно слід зазначити, що дуже продуктивним є інституційний погляд на проблему суперечностей, які є визначальними для певної техніко-економічної парадигми. Наукові дослідження, здійснені в цьому аспекті економічної теорії, відображають основну суперечність як дисонанс між швидкістю інноваційних змін і неадекватною ним трансформацією інституційних структур.

Системні зміни є об'єктивними та історично зумовленими, тому глобальний капітал, усвідомлюючи всю безповоротність технологічних та економічних змін у суспільстві, які посилюються під впливом інформаційної глобалізації, намагається віддалити час настання ери, коли пануватимуть нові економічні та суспільні відносини. Іде мова про відносини, які відповідають ноосферному суспільству (В. Вернадський). Цю ж наукову думку розвиває А. Гальчинський у межах теорії метаекономіки; існують інші сучасні наукові підходи до цього, наприклад, теорія нооекономіки (А. Агеев, Є. Логінов) та ін.

Отже, будучи провідною (такою, що визначає сутність системних перетворень), названа суперечність є джерелом саморозвитку сучасної світової економічної системи. Проте водночас перебіг її відтворювального циклу (тотожність → суттєва розбіжність → протилежність → конфлікт) є загрозою для істотно глобалізованої економіки та глобалізованого суспільства.

Суперечності, які розгортаються на межі п'ятого та шостого технологічних укладів і визначають основний зміст сучасної техніко-економічної парадигми, провокують процеси нового розподілу світу, тобто ними зумовлено розподіл сфер впливу у світовому господарстві, а разом із цим, влади загалом (передусім, політичної та ідеологічної).

М. Кастельс [9, с. 133–134] оцінював настання "інформаційної епохи, економіки та суспільства" як прогресивні зміни сучасності. Проте він одночасно застерігав, що капіталістичний спосіб виробництва, який, унаслідок застосування мережних технологій, стає надзвичайно гнучким і посилюється процесами глобалізації, може створити суттєві загрози розвитку сучасного суспільства. Він указував на те, що одним із найбільших викликів інформатизованому

глобальному суспільству може стати меритократія. Вона не є однозначно сприятливою для розвитку, оскільки в такому соціумі надвисоким стає ризик монополізації, що виявляється у найбільш небезпечній його формі – монополії на знання, а отже, монополії на владу (економічну, політичну, ідеологічну).

Розглядаючи суперечності, які виникають у межах сучасної техніко-економічної парадигми, необхідно зазначити, що й досягнутий розвиток техніко-економічних відносин (як проміжних між продуктивними силами та соціально-економічними відносинами), й інформаційна глобалізація (як залежність усіх об'єктів і суб'єктів інформаційного простору), суттєво вплинули на весь відтворювальний цикл (виробництво – розподіл – обмін – споживання).

Із-поміж технологічних і організаційних процесів, які опосередковано техніко- та організаційно-економічними відносинами, слід виділити, насамперед, ті, що найбільш виразно виявляються в умовах інформаційної глобалізації. Ними є: кооперування, обмін між людьми результатами діяльності; організація та управління у сферах виробництва, розподілу, обміну та споживання.

Щодо інформаційної глобалізації потрібно зазначити, що її вплив на економіку виявляється найбільш наочно в системі ринкових (а не виробничих) взаємодій суб'єктів, тобто стосується, передусім, останніх трьох фаз відтворювального циклу (розподілу, обміну, споживання).

Зокрема, у словникових виданнях [10] інформаційну глобалізацію описано як таку, що відбувається в межах процесу формування глобального (світового) економічного та фінансового ринків і виявляється як стандартизація та уніфікація інформаційних потоків, а також умов поширення та споживання інформації. Указано також на можливість застосування ефективних стратегій менеджменту, рекламної експансії та інших заходів, які в умовах інформаційної глобалізації дозволяють суб'єктам бізнесу зазнавати менших витрат. Підкреслено, що такі переваги є доступними, головним чином, транснаціональним корпораціям, які використовують їх в інтересах укріплення своєї ринкової влади.

Дійсно, економічна глобалізація, згідно із Дж. Соросом, є конвергенцією між попитом і пропозицією; не винятком у цьому сенсі є також інформаційна глобалізація. Проте існує також інший підхід до цієї проблеми – це аспект дослідження створення та руху інформаційного продукту. Об'єктивований і кодифікований, він виступає як предмет трансакцій. Розгляд процесів, що відбуваються у сфері виробництва, потребує згадування, передусім, про інформацію як про виробниче благо, тобто як про ресурс, на який виникає попит і пропозиція та встановлено права власності. Він підпадає під процеси глобалізації так само, як капітал або праця.

За В. Іноземцевим, поширення комп'ютерних технологій та електронного бізнесу за своєю роллю у процесах трансформації суспільства нині стає поряд із глобалізацією та інтеграцією глобальних ринків капіталу. Варто уважити те, що науковець ідентифікує "інформаційний" сектор як такий, що є "швидше інвестиційним, ніж господарським" [11, с. 145]. Його розвиток визначає сектор високих технологій та його найважливіша складова частина – *Internet*-індустрія.

Крім зазначеного, важливим також є те, що інформацію як чинник виробництва, нерозривно пов'язано з науково-технічним прогресом загалом. Відокремлений розгляд інформації в сенсі виробничого блага, безперечно, можливий, однак у процесі розгляду суперечностей сучасної техніко-економічної парадигми та послідовних стадій руху економічного продукту від створення до споживання, більш показовим є агрегований аспект аналізу "інформація/знання/інновація".

На єдність інформації та знань указував А. Чухно. Він зазначав виникнення двозначного чинника виробництва

(інформації/знань) на відміну від однозначних: землі, праці, капіталу, та вказував на те, що інформація та знання посідають провідне місце в інноваційному розвитку [12, с. 9].

Отже, на думку автора, інформаційна глобалізація робить вплив на виробництво, а залучений інтелектуально-інформаційний ресурс істотно сприяє виникненню радикальних інновацій. Ця залежність є надзвичайно важливою, оскільки від того, наскільки ефективно її реалізовано, залежить економічний рівень життя у країні. Як зазначалося автором у попередніх публікаціях, інноватизація є інструментальною основою сучасних трансформацій, що наочно відображає практика таких провідних держав світу, як США, Японія, країни ЄС [13, с. 35].

Сучасну техніко-економічну парадигму пов'язано з інформаційно-технологічною революцією, яку супроводжує низка визначальних для розвитку суспільства відкриттів у мікроелектроніці, кібернетиці, сфері комунікацій (супутникових, цифрових системах зв'язку), *Internet*-технологій та ін. Поширення названих процесів змінює технологічну та економічну основу розвитку суспільства загалом.

Суперечності, пов'язані із процесами інформатизації у фазі відтворювального циклу "виробництво", виявляють себе, по-перше, в аспекті матеріальне/нематеріальне виробництво та, по-друге, в аспекті матеріальний/нематеріальний продукт:

1. Щодо сфер виробництва. З одного боку, матеріальне та нематеріальне виробництва є тісно пов'язаними між собою. У наш час матеріальне виробництво, яке забезпечує близько $\frac{1}{3}$ ВВП розвинутих країн, істотно залежить від ефективності функціонування нематеріальної сфери (науки, освіти, ІКТ-галузей та інших), у якій продукують понад $\frac{2}{3}$ ВВП. З іншого боку, нематеріальне виробництво – це також "віртуалізація інститутів капіталізму". Іде мова про те, що в сучасній економіці, яка має ознаки віртуальності, посилено тенденцію до виділення із третинного сектору окремого інформаційного бізнесу та набуття галузями первинного, вторинного та третинного секторів економіки так званої "іміджістості" ("гламурності") [14, с. 68]. Це має для суспільства та його економічного життя негативні наслідки у вигляді самозростання споживної вартості та непродуктивного розподілу матеріальних, трудових та інших ресурсів, які використовують у сфері нематеріального виробництва і не надходять до сфери матеріального.

2. Щодо продукту. Основною загрозою для суспільства, унаслідок суперечності, яка розгортається під впливом інформаційної глобалізації, є те, що інформаційні продукти у наш час виробляють, споживають та розповсюджують головним чином у віртуальному середовищі (у "викривленому секторі"). Це сектор відтворення перетворених форм людської діяльності; сфера, де одні викривлені форми використовують для виробництва, тиражування тощо інших викривлених форм. У цьому секторі не створюють ані матеріальних благ, ані культурних цінностей. Людська діяльність стає орієнтованою на створення інформаційних товарів, а їх виробляють і споживають, насамперед, у таких сферах, як трансакції (торгівля, фінанси, страхування), державно-бюрократичний апарат, військово-промисловий комплекс (пов'язана з ним наука, освіта, функціонування інформації, контроль), масова культура (так би мовити *for fun*, але не з метою розвитку або рекреації людини як творчої особистості) [5, с. 60].

Сучасна наука намагається знайти вирішення цієї суперечності, притаманної глобалізованій економіці та глобалізованому суспільству. Науковці вбачають необхідність у тому, щоб пов'язати реальну та віртуальну складові частини в новій економічній системі, оскільки вважають, що забезпечення такої погодженості є важливою умовою

сталого поступального соціально-економічного розвитку суспільства [15, с. 25–26]. А. Гальчинський указує на такий шлях розвитку суспільства, яким є метаекономіка. Науковець визначає метаекономіку як паростки зрілої постіндустріальної економічної системи, логічний продукт інформаційної революції, яка лише розгортає свої цінності; як складову частину глобального синергетичного суспільства, економіку творчої праці, економіку виробництва, розподілу та споживання знань, економіку епохи дійсного гуманізму [16, с. 8].

Розглядаючи особливості відтворювального циклу, який відповідає сучасній техніко-економічній парадигмі, та суперечностей у цьому контексті, варто ще раз підкреслити, що глобалізація і формування інформаційно-мережної економіки, які змінюють характер суспільного розвитку (а також породжують нові закономірності та створюють механізм концентрації багатства), діють не шляхом розвитку виробництва, а шляхом механізму його перерозподілу. На це вказують В. Геєць, А. Гриценко та інші відомі вітчизняні науковці [17, с. 3, 240].

Зважаючи на це, однією з найбільш загрозливих стає суперечність у сфері розподілу світового доходу. В умовах глобалізації розвинуті країни і ТНК привласнюють значну частку доданої вартості, у створенні якої беруть участь усі суб'єкти світової господарської системи. Несправедливий перерозподіл може призвести до того, що суперечність перейде у свою останню стадію (конфлікт), а це загрожує суспільству великим ризиком через виникнення масштабної (глобальної) проблеми.

Значущість іншого, не менш важливого аспекту розгляду сучасних розподільних та обмінних відносин, пов'язана з тим, що глобальне поширення інформаційно-комунікативних технологій усунуло часові та просторові обмеження для здійснення торговельних, валютних та інших угод. Це, безперечно, прискорило всі види трансакцій та звело до мінімуму витрати, пов'язані з ними. Одночасно, як зазначають науковці, той самий механізм зумовив поглиблення відриву віртуальної електронно-комп'ютерної економіки від реальної; фінансового капіталу від продуктивного. Нині фактично співіснують дві господарські системи: реальна економіка, у якій створюють реальні товари й послуги, та віртуальна, спекулятивна економіка – торгівля біржовими товарами та іншими цінними паперами. Метою останньої є отримання спекулятивного прибутку на товарних і фондових ринках, а не відшкодування витрат на створення певного блага й утворення нормального прибутку) [18, с. 9–10].

Загрозою для сучасної світової економіки є те, що в міру розвитку ІКТ зазначено суперечність швидко прогресує. На початку ХХ ст. В. Парето вказав на існування переважних темпів зростання фінансових потоків і угод, порівняно з матеріально-речовими, а також на те, що цей дисбаланс постійно посилюється. На початку ХХІ ст. науковці вже констатували той факт, що на обслуговування потоку товарних благ припадало лише 10 – 12 % світових фінансових ресурсів [19], а в середині другого десятиліття ХХІ ст. у сучасному світі лише 2 – 3 % грошей пов'язано із сектором матеріального виробництва [18, с. 10].

Вплив інформаційної глобалізації наочно простежено у фазі обміну. У наш час відбувається поступовий перехід від універсального механізму товарного обміну (із його тисячолітньою історією) до полісегментної безтоварної форми ринкових відносин. Цьому сприяє реалізація моделі соціально затребуваних серверів (наприклад, серверів *Google*). Новий механізм товарообміну формує додану вартість, яка створює передумови для переходу до якісно нової структури ринкових взаємовідносин [15, с. 30].

Одночасно за цих умов утворюється суперечність, яку дуже змістовно описав А. Гальчинський. Він визначив інформаційну мережу як антипод ринку. В умовах розгортання інформаційної надшвидкої віртуальної символічної

* Термін за А. В. Бузгаліним та А. І. Калгановим – "привратный сектор" (рос.)

економіки щораз більшої дисипативності глобального економічного поля та перманентної хаотичності економічної ситуації ринок починає пробуксовувати. Він утрачає головне – свою інформаційно-регуляторну, комунікативну функцію. В економічній літературі, зазначає науковець, дедалі більше утверджено думку дослідників про те, що розвиток мережної економіки слід розглядати як заперечення ринку; як процеси системного самозаперечення ринкових відносин [16, с. 15; 20, с. 11].

Відповідно до поставленої мети дослідження, розроблено теоретико-методологічні підходи до аналізу суперечностей, що виникають у межах сучасної техніко-економічної парадигми, зміст якої, у свою чергу, змінюється під впливом інформаційної глобалізації. Названі підходи відрізняються від наявних тим, що у їх основу покладено дослідження функцій інформаційної глобалізації як таких, що є індикаторами виникнення суперечностей у зазначеній сфері суспільних відносин. Такими функціями є: а) інтеграційна (забезпечує об'єднання сукупності потенціалів світового суспільного розвитку: техніко-технологічного, природного, економічного, соціального) та б) трансформаційна (викликає конкретно визначені зміни способу виробництва – технологічного та економічного). Ураховано також комунікативну функцію інформаційної глобалізації.

Наукова цінність досягнутих результатів полягає в поглибленні політекономічних засад дослідження найбільш гострих проблем глобалізованої економіки та глобалізованого суспільства. Для практики описано теоретико-методологічний підхід значущий тим, що він надає можливість пояснити причини виникнення деструктивних процесів і явищ в економічному житті суспільства, оскільки дозволяє розкрити природу суперечностей, що виявляють себе в системі техніко-економічних та суспільно-економічних відносин. Запропонований підхід започатковує подальші дослідження, які буде спрямовано на визначення умов формування постіндустріального середовища людської діяльності, із відповідними властивими йому відносинами (техніко-економічними, техносоціальними та техноприродними), а також на висвітлення в цьому аспекті новітнього змісту суперечностей.

Література: 1. Дмитриев Е. И. Информационная глобализация и информационное пространство [Электронный ресурс] / Е. И. Дмитриев. – Режим доступа : <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/44700/1/p.61-63.pdf>. 2. Tapscott D. The Digital Economy : Rethinking Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence / D. Tapscott. – S. l. : McGraw Hill, 2014. – 432 p. ; [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.dl0ses.com/ebooks/392477-the-digital-economy-anniversary-edition-rethinking-promise-and-peril-in-the-age-of-networked-intelligence.html>. 3. Макаренко С. А. Міжнародний інформаційний бізнес: структура, ієрархія ринків, класифікація продуктів і послуг [Електронний ресурс] / С. А. Макаренко. – Режим доступу : http://vk.com/doc7292298_143384115?hash=ec50f33b209f28f21f&dl=9720001b0c8d7b78a4. 4. Кореньков В. В. Достижения информационных технологий и их влияние на человека / В. В. Кореньков // Вестник Международной академии наук. Русская секция : Электронное периодическое издание. – 2012. – № 2. – С. 65–69 ; [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.heraldrsias.ru/download/articles/10_Korenkov.pdf. 5. Бузгалин А. В. Глобальный капитал / А. В. Бузгалин, А. И. Колганов. – М. : Едиториал УРСС, 2007. – 512 с. 6. Buzgalin A. V. Critical political economy: the "market-centric" model of economic theory must remain in the past – notes of the Post-Soviet School of Critical Marxism [Electronic resource] / A. Buzgalin, A. Kolganov // Cambridge Journal of Economics, Oxford University Press. – 2015. – January 27. – Access mode : <http://cje.oxfordjournals.org/content/early/2015/01/26/cje.beu080.full.pdf+html>. 7. Зернецька О. Новий виток конкурентної боротьби в Інтернеті: Cloud-computing [Електронний ресурс] / О. Зернецька // Економічний часопис-XXI. – 2011. – № 9–10. – Режим доступу : <http://soskin.info/ea/2011/9-10/201126.html>. 8. Аншина М. Л. Взгляд на место облачных

технологий в промышленной автоматизации [Электронный ресурс] / М. Л. Аншина // Автоматизация в промышленности. – Режим доступа : <http://avtprom.ru/article/vzglyad-na-mesto-oblachnykh-tekh>. 9. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с. 10. Психология общения : энциклопедический словарь [Электронный ресурс] / [под общ. ред. А. А. Бодалева]. – М. : КОГИТО-ЦЕНТР, 2011. – Режим доступа : <http://vocabulary.ru/dictionary/1095/word/informacionaja-globalizatsija>. 11. Иноземцев В. Л. Постиндустриальная дихотомия / В. Л. Иноземцев // Мир перемен. – 2014. – № 1. – С. 144–147. 12. Чухно А. А. Модернизация экономики та економічна теорія / А. А. Чухно // Економіка України. – 2012. – № 9. – С. 4–12. 13. Дейнека Т. А. Конкуренентоспроможність в контексті суперечностей відтворувальної структури економіки країн світу / Т. А. Дейнека, Н. Г. Базавлук // Економіка розвитку. – 2013. – № 3 (67). – С. 34–38. 14. Куриляк В. С. Вплив глобалізації на економічний розвиток України // В. С. Куриляк, Є. В. Савельєв // Економіка України. – 2012. – № 9. – С. 57–69. 15. Агеев А. Нооэкономика: определенная экономика в неопределенном будущем / А. Агеев, Е. Логинов // Экономические стратегии. – 2011. – № 11. – С. 24–31. 16. Гальчинский А. Методология анализа экономической глобализации: логика обновления / А. Гальчинский // Економіка України. – 2009. – № 1 (566). – С. 4–18. 17. Інститути зайнятості та безробіття: сучасні тенденції та виклики для України : наук. доп. / [В. М. Гець, А. А. Грищенко, В. В. Близинок та ін.] ; за ред. В. М. Гейця, А. А. Грищенка ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів." – К. : Ін-т екон. та прогнозів, 2013. – 248 с. 18. Гринберг Р. С. Современный капитализм: тренды и императивы / Р. С. Гринберг // Вестник РЭУ. – 2012. – № 3. – С. 9–13. 19. Мартин Г.-П. Западня глобалізація: атака на процвітання і демократію [Електронний ресурс] / Г.-П. Мартин, Х. Шуман. – М. : Альпіна. – Режим доступа : <http://www.sandronic.ru/e/395759-g-p-martin-h-shuman-zapadnya-globalizatsiya>. 20. Гальчинский А. С. Економічний розвиток: методологія оновленої парадигми / А. С. Гальчинський // Економіка України. – 2012. – № 5 (606). – С. 4–17.

References: 1. Dmitriev E. I. *Informatsionnaya globalizatsiya i informatsionnoe prostranstvo* [Information globalization and information space] [Electronic resource] / E. I. Dmitriev. – Access mode : <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/44700/1/p.61-63.pdf>. 2. Tapscott D. The Digital Economy : Rethinking Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence / D. Tapscott. – S. l. : McGraw Hill, 2014. – 432 p. ; [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.dl0ses.com/ebooks/392477-the-digital-economy-anniversary-edition-rethinking-promise-and-peril-in-the-age-of-networked-intelligence.html>. 3. Makarenko Ye. A. *Mizhnarodnyi informatsiyni biznes: struktura, ierarhiia rynkiv, klasyfikatsiia produktiv i posluh* [International information business: structure, hierarchy of markets, classification of products and services] [Electronic resource] / Ye. A. Makarenko. – Access mode : http://vk.com/doc7292298_143384115?hash=ec50f33b209f28f21f&dl=9720001b0c8d7b78a4. 4. Korenkov V. V. *Dostizheniya informatsionnykh tekhnologiy i ikh vliyanie na cheloveka* [Advances in information technology and their impact on the human] / V. V. Korenkov // Vestnik Mezhdunarodnoy akademii nauk. Russkaya sektsiya : Elektronnoe periodicheskoe izdanie. – 2012. – No. 2. – P. 65–69 ; [Electronic resource]. – Access mode : http://www.heraldrsisias.ru/download/articles/10_Korenkov.pdf. 5. Buzgalin A. V. *Globalnyy kapital* [Global Capital] / A. V. Buzgalin. – M. : Editorial URSS, 2007. – 512 p. 6. Buzgalin A. V. Critical political economy: the "market-centric" model of economic theory must remain in the past – notes of the Post-Soviet School of Critical Marxism [Electronic resource] / A. Buzgalin, A. Kolganov // Cambridge Journal of Economics, Oxford University Press. – 2015. – January 27. – Access mode : <http://cje.oxfordjournals.org/content/early/2015/01/26/cje.beu080.full.pdf+html>. 7. Zernetska O. *Novyi vytyok konkurentnoi borotby v Interneti: Cloudcomputing* [A new round of competition in the Internet: Cloudcomputing] [Electronic resource] / O. Zernetska // Ekonomichnyy chasopys-XXI. – 2011. – No. 9–10. – Access mode : <http://soskin.info/ea/2011/9-10/201126.html>. 8. Anshina M. L. *Vzglyad na mesto oblachnykh tekhnologiy v promyshlennoy avtomatizatsii* [A glance at the place of cloud technologies in industrial automation] [Electronic resource] / M. L. Anshina // Avtomatizatsiya

v promyshlennosti. – Access mode : <http://avtprom.ru/article/vzglyad-na-mesto-oblachnykh-tekh>. 9. Kastels M. *Informatsionaya epokha: ekonomika, obshchestvo, kultura* [The Information Age: Economy, Society and Culture] / M. Kastels. – M. : GU VShE, 2000. – 608 p. 10. *Psikhologiya obshcheniya : entsiklopedicheskiy slovar* [Electronic resource] / [pod obshch. red. A. A. Bodaleva]. – M. : KOGITO-TsENTR, 2011. – Access mode : <http://vocabulary.ru/dictionary/1095/word/informacionaja-globalizacija>. 11. Inozemtsev V. L. *Postindustrialnaya dikhotomiya* [Postindustrial dichotomy] / V. L. Inozemtsev // *Mir peremen*. – 2014. – No. 1 – P. 144–147. 12. Chukhno A. A. *Modernizatsiia ekonomiky ta ekonomichna teoriia* [Modernization of the economy and economic theory] / A. A. Chukhno // *Ekonomika Ukrainy*. – 2012. – No. 9. – P. 4–12. 13. Deineka T. A. *Konkurentospromozhnist v konteksti superechnosti vidtvoriuvalnoi struktury ekonomiky krain svitu* [Competitiveness in the context of the reproductive structure contradiction of the world countries' economies] / T. A. Deineka, N. H. Bazavluk // *Ekonomika rozvytku*. – 2013. – No. 3 (67). – P. 34–38. 14. Kuryliak V. Ye. *Vplyv hlobalizatsii na ekonomichnyi rozvytok Ukrainy* [The impact of globalization on the economic development of Ukraine] // V. Ye. Kuryliak, Ye. V. Saveliiev // *Ekonomika Ukrainy*. – 2012. – No. 9. – P. 57–69. 15. Ageev A. *Nooekonomika: opredelennaya ekonomika v neopredelennom budushchem* [Nooeconomy: a certain economy in an uncertain future] / A. Ageev, E. Loginov // *Ekonomicheskie strategii*. – 2011. – No. 11. – P. 24–31. 16. Halchynskiy A. *Metodolohiia analizu ekonomichnoi hlobalizatsii: lohika onovlennia* [The methodology of the analysis of economic globalization: the logic of updates] / A. Halchynskiy // *Ekonomika Ukrainy*. – 2009. – No. 1 (566). – P. 4–18. 17. *Instytuty zainiatosti ta bezrobittia: suchasni tendentsii ta vyklyky dlia Ukrainy* [Institutes of employment and unemployment: current trends and challenges for Ukraine]: nauk. dop. / [V. M. Heiets, A. A. Hrytsenko, V. V. Blyzniuk et al.] ; za red. V. M. Heietsia, A. A. Hrytsenka ; NAN Ukrainy, DU "In-t ekon. ta prohnozuv." – K. : In-t ekon. ta prohnozuv., 2013. – 248 p. 18. Grinberg R. S. *Sovremenny kapitalizm: trendy i imperativy* [Modern capitalism: trends and im-

peratives] / R. S. Grinberg // *Vestnik REU*. – 2012. – No. 3. – P. 9–13. 19. Martin G-P. *Zapadnya globalizatsii: ataka na protsvetanie i demokratsii* [Electronic resource] / G-P. Martin, Kh. Shuman. – M. : Alpina. – Access mode : <http://www.sandronic.ru/e/395759-g-p-martin-h-shuman-zapadnya-globalizatsii-a>. 20. Halchynskiy A. C. *Ekonomichnyi rozvytok: metodolohiia onovlenoi paradyhmy* [Economic development: methodology of the revised paradigm] / A. C. Halchynskiy // *Ekonomika Ukrainy*. – 2012. – No. 5 (606). – P. 4–17.

Інформація про автора

Дейнека Тетяна Анатоліївна – канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародної економіки Вищого навчального закладу Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі" (вул. Ковалія, 3, м. Полтава, Україна, 36014, e-mail: me.pusku@yandex.ru).

Информация об авторе

Дейнека Татьяна Анатольевна – канд. экон. наук, доцент кафедры международной экономики Высшего учебного заведения Укоопсоюза "Полтавский университет экономики и торговли" (ул. Коваля, 3, г. Полтава, Украина, 36014, e-mail: me.pusku@yandex.ru).

Information about the author

T. Deyneka – PhD in Economics, Associate Professor of International Economics Department of the Higher Educational Establishment of Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade" (3 Koval St., Poltava, Ukraine, 36014, e-mail: me.pusku@yandex.ru).

*Стаття надійшла до ред.
18.09.2015 р.*

УДК 378.014.5

JEL Classification: I23; B49; D02

SYSTEMS OF HIGHER EDUCATION: A COMPARATIVE INSTITUTIONAL ANALYSIS

V. Lyrov

The institutional elements of the system of higher education (HE) in Ukraine have been studied on the basis of concepts of comparative analysis and institutional complementarity of socio-economic systems (SES). The research of B. Clark which contains a comprehensive analysis of a special nature of the HE system, the achievements of the French Regulation School, the concepts of the Variety of Capitalism, Institutional Matrices, Institutional Complementarity have been used as a theoretical basis. The theoretical principles of the institutional architectonics of SES as a complementary integrity have been defined. The fundamental principles of the complementary comparative analysis of the institutional models of HE have been presented. The elements of the institutional architectonics of HE in Ukraine have been described. On the nanolevel, the specificity of such elements as needs, styles of thought, values, individual knowledge, institutional forms and functions, collective conventions have been researched. Their influence on the formation of institutes of HE has been traced. Attention